

Söylem, Zaman ve Mekân Açısından Kültürel Coğrafi Bir Bakış: Kocakarı Takvimi Örneği

A Cultural Geographical Point of View from the Point of View of Discourse, Time and Space: An Example of the Crone Calendar

Filiz KÖKSAL¹, Emine YURTERİ², Yunus ERGÜN³

¹Öğretmen, Gümüşhane Bilim ve Sanat Merkezi, filizkoksal29@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1327-3190

²Öğretmen, Malatya Bilim ve Sanat Merkezi, emine.yurteri@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7808-5938

³Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
yunus.ergun_12@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2986-6073

Geliş Tarihi: 20.02.2022

Kabul Tarihi: 07.03.2022

ÖZ

Geçmişten günümüze miras bırakılan en özel hazinelerimizdir, maniler, tekerlemeler, efsaneler, folklorik öğeler... İçinde sevinçleri, üzüntüleri, nükteli sözleri, tarımı, iklimsel deneyimleri barındıran, halkın kültürünü yansıtan temel değerlerdir. Ancak bu değerlerimiz, modern yaşam şartlarında ne yazık ki unutulmaya yüz tutmuştur. İnsanları birbirine kaynaştıran folklorik halk kültürü değerlerimiz kişiler arası iletişime katkı sağlamanın yanında aynı zamanda halkın kültürel hafızasını da yansıtır. Gümüşhane yöresinde uzun yılların deneyimi sonucu oluşmuş, yüzyıllardan beri sözlü gelenek olarak süregelen ve halen yaşlıların kullandığı zamanı öğrenme kavramı, “halk takvimi”, somut olmayan kültürel mirasımız çocuklar, gençler nesiller tarafından bilinmemekte, gelecek kuşaklara aktarılamamaktadır. Araştırma nitel bir çalışma olup, süreçte takvim, galandar geleneği ile ilgili veriler, maniler, tekerlemeler sözlü kaynaklardan ve yazılı kaynaklar olan kitaplardan elde edilmiştir. Konu ile

ilgili kitaplar, makaleler, tezler araştırılıp incelenmiştir. Gümüşhaneli yaşlılar çalışmada sözlü kaynaklık teşkil etmiştir. Tespit edilen şahıslarla sözlü çalışma, görüşme yapılmıştır. Bu çalışmada ile yöremizdeki kültürel mirasımızın önemli öğeleri olan manilerimiz, tekerlemelerimiz, efsanelerimiz ve veciz sözlerimizde zamanın, halk takviminin yansımalarını ortaya çıkarılarak, unutulmaya yüz tutmuş olan halk takvimini ve halk kültürünü yeniden canlandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Efsane, farkındalık, Gümüşhane, kültürel miras, mani, tekerleme

ABSTRACT

Our most special treasures inherited from the past to the present are manias, rhymes, legends, folkloric items... They are the basic values that contain joys, sorrows, witty words, agriculture, climatic experiences in them, reflecting the culture of the people. However, these values have unfortunately been forgotten in modern living conditions. Our folkloric folk culture values, which unite people together, contribute to interpersonal communication, as well as reflect the cultural memory of the people dec. It was formed as a result of many years of experience in the Gümüşhane region, the concept of learning the time, which has been an oral tradition for centuries and is still used by the elderly, is the "people's calendar", our intangible cultural heritage is unknown to generations of children, young people and cannot be passed on to future generations. The research is a qualitative study, and in the process, data on the calendar, the galandar tradition, manias, rhymes were obtained from oral sources and books that are written sources. Books, articles, theses related to the subject have been researched and examined. The elderly people from Gümüşhane constituted the oral resource in the study. Oral studies and interviews were conducted with the identified individuals. With this study that are important elements of our cultural heritage in our region to improve our knowledge of our pithy Mania Legends of our time and our words removed to reveal the reflection of the folk calendar, the forgotten folk culture and folk calendar has been revived.

Keywords: Awareness, cultural heritage, Gümüşhane, legend, mania, nursery rhyme

GİRİŞ

Geçmişten günümüze miras bırakılan en özel hazinelerimizdir, maniler, tekerlemeler, efsaneler, folklorik öğeler... İçinde sevinçleri, üzüntüleri, nükteli sözleri, tarımı, iklimsel deneyimleri barındıran, halkın kültürünü yansıtan temel değerlerdir. Ancak bu değerlerimiz, modern yaşam şartlarında ne yazık ki unutulmaya yüz tutmuştur. İnsanları birbirine kaynaştıran folklorik halk kültürü değerlerimiz kişiler arası iletişime katkı sağlamanın yanında aynı zamanda halkın kültürel hafızasını da yansıtır.

Gümüşhane yöresinde uzun yılların deneyimi sonucu oluşmuş, yüzyıllardan beri sözlü gelenek olarak süregelen ve halen yaşlıların kullandığı zamanı öğrenme kavramı, "Kocakarı takvimi", somut olmayan kültürel mirasımız, unutulmaya yüz tutmuştur.

“Kültür, bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümüdür” (Turan, 1994). Kültür, insanın yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek amacı ile mekâna bağlı olarak ürettiği maddi ve manevi unsurların tümü olup nesilden nesile aktarılır. Somut olmayan kültürümüzün önemli bir bölümü de halk kültürüdür. Halk kültürü, üretilen, yaşatılan, genelde sözlü, bazı türleri ile gelecek kuşaklara aktarılan ortak değer, davranış ve yaşayış kalıplarımızdır (Kutlu, 2009). Halk kültürünün kökünü gelenek ve göreneklerimiz teşkil eder. Yöresel halk takvimlerimizin de yöresel halk kültürünü aktarmada ve toplumsal hafızayı canlı tutmada, nesilden nesile aktarmada önemli rolü vardır. Gümüşhane yöresinde kullanılan “koca karı takvimi” de halk kültürünün bir ögesidir.

Toplum tarafından önemli sayılan ya da toplumsal hayatı etkileyen her türden olay, o toplumun hayatına yansımıştır. Tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olduğu toplumlarda, iklim koşulları, yerel takvim hesaplamaları çok önemli olmuştur (Güner ve Şimşek, 1998). Halk takvimleri oluştuğu doğal ve kültürel ortamın ürünleridir. Toplum onu uzun süreli deneyimler, maddi ve manevi pek çok deneyim, hatta kayıplar sonucu elde etmiştir (Güner vd., 1998).

Gümüşhane’de resmi takvimin dışında, belli bir yaşın üzerindeki insanların bildiği, eskiden beri kullanılan “kocakarı takvimi” veya “gün hesabı”, “eski hesap”, “sayılı günler hesabı” adı verilen bu takvime göre aylar bilinen takvimdeki aylardan on üç gün sonra başlamaktadır. Kocakarı takviminde bir yıl içerisindeki ayların da farklı adlandırmaları söz konusudur. Bu adlandırmada Gümüşhane yöresinin coğrafi yapısı, iklim koşulları ve ekonomik uğraşlarının rolü büyüktür. O aylarda yapılan tarımsal faaliyetler, yetişen ürünler ve hava koşulları aylarda etkilidir. Manilerde, veciz sözlerde, takvimsel törenlerle ilgili tekerlemelerde de bunun yansımaları görülür.

Halk takvimleri bölgede yaşayan insanların doğ gözlemleri sonucunda düzenli olarak her yıl ve aynı dönemde yaşanmak ve doğa olayları kaydedilmektedir. Bu anlamda doğa ile mücadele ederek hayatlarını sürmek noktasında faydalandıkları bir sistemdir. (Veren, 2010). Halk takvimlerinin oluşumunu sağlayan etkenler, coğrafi etkenler, iklim koşulları- mevsimler, afetler, gök olayları, dinsel etkenler (kandiller, bayramlar), ekonomik etkenler (tarım ve hayvancılık), toplumsal olaylardır (Deniz, vd., 2017).

Takvimler, insanın zaman, coğrafya ve meşguliyetlerinin uyumunun belgeleridir (Demir, 2012). Halk takvimi ise milletlerin sözlü kültür hafızalarını yansıtmaktadır (Demir, 2012). Hangi doğal ve kültürel ortamda olursa olsun hemen her yörenin kendine özgü halk takvimi vardır. Halk takvimlerde yer alan temel öğelerden pek çoğunu üretim türü oluşturur (Deniz, vd., 2017).

Maniler genellikle anonim halk şiirlerinden ve en küçük nazım biçimidir. Buradan hareketle maniler Anadolu ve Anadolu'nun dışında çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Mani söyleme, belirli kuralları olan, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar gelmiş, geleneklerdir. Manilerde Anadolu insanının beğenisini düşünce yapısını, kıskançlıklarını, dertlerini, sevgilerini, özlemlerini vb. ortak kültürün bir sergilenişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda manilerin bir ucu geçmişe, bir ucu ise günümüze kadar uzanmak ve kendine özgü bir geleneği doğrultusunda söylenmektedir. Manilerin bu gibi özellikleri toplumu ayakta tutması bağlamında dinamikleri belirleyen önemli bir role sahiptir. Bu nedenle Anadolu insanının dünyaya olan bakışının yanında estetik olarak da modelleri temsil etmektedir. Maniler yedi heceden oluşan dört dizelik bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir tek dördlük içinde ise bir anlam bütünlüğü olduğu görülmektedir. Bununla birlikte manilerin anlamları genellikle üçüncü ve dördüncü dizelerde belirtilmektedir. Manilerin ilk iki dizleri genellikle manilerin estetik yapılarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle ilk dizinin dış dünya ile bağlantılı olarak aktarıldığı görülmektedir. Üçüncü ve dördüncü dizelerde ise artık duygu ve düşünceler ifade edilmektedir. Maniler, Türk toplum hayatının, milli birliğin, milli bilincin ve duygunun bir arada aktarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda maniler toplumun ruhunu yansıtmaktadır. Bununla birlikte töresel gelenek ve göreneklerin izlerinin taşımaktadır. Bununla mani söyleme geleneği eski çağlara nazaran azaldığı ve önemini yitirdiği görülmektedir (UR-1).

Erkekler ve kadınlar hasat kaldırırken, ekin ekerken, davar güderken, şenliklerde, bayramlarda, evlenme törenlerinde, sünnet törenlerinde, gelin törenlerinde, mevsimsel özelliklerde, halay çekilirken mani söylendiği görülmektedir (Artun, 2010). Bu bağlamda söylenen maniler bölgenin özelliklerinden bahsedilmektedir. Örneğin köylerde söylenen

maniler genellikle köyün özellikleriyle ve köy kültürünü yansıtmaktadır. Bununla beraberlikte şehirlerde söylenen manilerde ise şehir kültürü ve şehir hayatı ifade edilmektedir. Ayrıca manilerde bölgenin özelliklerinden, tarımsal faaliyetlerden, iklimsel, hava olaylarını yansıtmaktadır.

Toplumlara, yörelere özgü kültürün bir parçası durumundaki takvimlerin araştırılması, takvimlerle ilgili ay adlarının, önemli günlerin geçtiği manilerin, belirli günler ile ilgili veciz sözlerin, tören tekerlemelerinin araştırılması, gerek yöresel “kocakarı takviminin” gerekse takvimlerde belirtilen bilgilerin, manilerin, veciz sözlerin yok olmasını engelleyecektir (Mertol vd., 2016).

Tekerlemeler ve bilmeceler günlük hayatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Tekerlemelerin ve bilmecelerin eğlendirici yanı olduğu kadar eğitici yanları da bulunmaktadır. Aynı zamanda kişinin farkında olmadan bile yeni ve farklı kelimeler öğrenilmesine, diksiyonun düzelmesine, hayal gücünün artmasına ve düşünme gücünün artmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda tekerlemeler ve bilmeceler kültürümüzün oluşturan en önemli temellerden birisidir. Tekerleme ve bilmeceler, zengin bir kültür hazinesi olması nedeniyle çocukları psikomotor, zihinsel ve duyuşsal gelişimine de katkı sağlamaktadır (Dilek, vd., 2019).

Tekerlemelere, hikâye, masal, halk tiyatrosu ve bilmeceler gibi edebi türler içinde ve çocuk oyunlarında rastlamak mümkündür. Doğu Anadolu Bölgesinde “döşeme” olarak adlandırılırken, Güney Anadolu’da ise “sayışma” olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte tekerlemeler birçok oyunda görülmekte ve örnekleri bulunmaktadır. Örneğin Divan-ı Lügat-i Türk’te “*Tekerlemek işi, çoğunlukla basmakalıp söz, birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı, saz şairleri arasında yapılan deyiş yarışı, orta oyununda özellikle Kavuklu’nun kullandığı sözler, çoğunlukla masalların başında bulunan kafiyeli giriş sözleri*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta oyunları ve Karagöz oyununda ise “muhavere” olarak adlandırılmaktadır. Masallarda ise genellikle giriş ya da sonuç kısmında tekerlemeler yer verilmektedir. Sonuç itibarıyla tekerleme ve bilmeceler her yaşta bireyin konuşma, dinlenme ve dilin birçok özelliklerinin, yapılan tekrarlar sayesinde ezber alışkanlığını ve öğrenmenin güçlenmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle çocukların, duyuşsal, psikomotor ve dil gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada Gümüşhane il merkezinde bulunan ilkököl ve ortaokul öğrencilerinin kocakarı takvimine yönelik bilme durumları ortaya koymayı amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmada Gümüşhane il merkezinde yaşayan 45 yaş üstü bireylerin kocakarı takvimine yönelik

görüşlerini ortaya koymayı amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Gümüşhane il merkezinde bulunan 50 ilkokul, 50 ortaokul öğrencilerine kocakarı takvimine ilişkin derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Yapılan görüşme tekniğinde öğrencilerin kocakarı takviminin, ay adlarının, belirli günlerinin, galandar geleneğini bilme durumları ve takvimde verilen sayılı günler ile ilgili kavramların, sözcüklerin yer aldığı özlü söz, mani ve tekerleme bilme durumlarına dair sorular sorulmuştur. Bununla birlikte Gümüşhane il merkezinde yaşayan 45 yaş ve üzeri bireyler ile derinlemesine görüşme tekniği ile sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Elde edilen bulgular kocakarı aylarının ve ayların özelliklerini içeren on iki ayrı resim çizilmiştir. Elde edilen veriler ise betimsel içerik analiz yöntemi ile yorumlanmıştır. Yapılan görüşmelere katılan çalışma grubu ise şu şekilde sıralanmıştır.

Tablo 1. Görüşmeci Demografik Bilgileri

Görüşmeci Kodları	Cinsiyet	Yaş
1	Erkek	55
2	Erkek	49
3	Kadın	60
4	Erkek	48
5	Erkek	53
6	Kadın	57
7	Kadın	54
8	Kadın	51
9	Erkek	57
10	Kadın	62
11	Erkek	52
12	Erkek	61
13	Erkek	50
14	Kadın	53

BULGULAR

Kocakarı Takvimine ilişkin elde edilen verilere göre, katılımcıların büyük bir kısmının ayları bilmedikleri görülmüştür. Ancak katılımcıların kış aylarına ilişkin kocakarı takvimi bildikleri dikkatleri çekmektedir. Bunun nedenleri arasında kış ayların insanların büyük bir kısmının takip ettiği gelmektedir. Bununla birlikte kış aylarında insanlar arasında kocakarı takvimini anımsatan söylemlerin kullanılması kocakarı takviminde kış aylarının bilinmesine olanak sağlamıştır.

Tablo 2. Kocakarı Halk Takviminde Bilip, Bilmediklerine İlişkin Bilgiler

	Bilmiyorum	Biliyorum		Bilmiyorum	Biliyorum
Kocakarı Takvimi	87	13	Harman Ayı	57	43
Zemheri Ayı	42,5	58,5	Orak Ayı	55	45
Galandar Ayı	74	26	Ceget Ayı	97	3
Gücük Ayı	98	2	Gazel Ayı	56	44
Kocakarı Soğukları	75	25	Avara Ayı	98	2
Mart Dokuzu	57	43	Koç Ayı	89	11
Abrul Ayı	78	22	Karakış	42	58
Abrul Beşi	75	25	Mart Ayı	35,5	64,5
Mani	96	4	Bilmece	82	18
Tekerleme	91,5	8,5	Efsane	94,5	5,5
Veciz Söz	75,5	24,5	Türkü	94	6

Tablo 2’de görüldüğü gibi “Kocakarı, Halk Takvimi”, “Takvimdeki sayılı günler ile ilgili kavramların, sözcüklerin yer aldığı özlü söz, mani ve tekerleme bilme durumuna dair sorulara verilen yanıtlar yüzde olarak ifade edilmiştir.

Kocakarı Takvimi- Ayları ve Yöresel Halk Edebiyatımızdaki Yansımaları

Gümüşhane’de resmi olarak belirlenen takvim dışında ve belli bir yaşın üstündeki insanların bildiği, eski tarihlerden günümüze kadar kullanılan takvimlere gün hesabı ya da kocakarı takvim adı verilmektedir. Kocakarı takviminde aylar, resmi takvimlerdeki aylardan on üç gün sonra başlamaktadır. Bununla birlikte Halk takvimleri, Rumi takvime dayandığı bilinmektedir. Bu takvimler “kocakarı takvim”, “eski takvim”, “halk takvimi” ve “eski hesap” olarak da adlandırılmaktadır. Oluşturulan halk takvimlerin insanların uzun yıllar deneyimleri

sonucu oluşturulmuştur. Bununla birlikte tarım ve hayvancılığa bağlı zaman bölünmelerini içermektedir. Halk takvimlerinin oluşmasında bölgede yaşayan toplumları ekonomik yapısı etkili olduğu görülmektedir.

Miladi takvim ile halk takvimindeki 12 ayın adlarında aynı adlar olduğu gibi ayrı adlar da vardır. Kocakarı takviminde bir yıl içerisindeki ayların da farklı adlandırılmaları söz konusudur. Bu adlandırmada Gümüşhane yöresinin coğrafi yapısı, iklim koşulları ve ekonomik uğraşlarının rolü büyüktür. O aylarda yapılan tarımsal faaliyetler, yetişen ürünler ve hava koşulları aylarda etkilidir. Bu anlamda halk takvimleri tarım ve hayvancılık ile ilgili hertürlü etkinliklerine göre düzenlenmektedir. Örneğin çoban dağda sürüsü ile birlikte geçirdiği zaman, dağdan inme ve sürü sahipleri ile hesaplaşma günlerini halk takvimlerine göre hesaplamaktadır. Buradan hareketle Abrul Beşi, Zemheri, Mart Dokuzu, Cemre, Kocakarı Soğukları, Karakış, Hidrellez, Kırkikindi, Hasat Zamanı, Ekim Zamanı, Sam Yeli, İmbat gibi kavramların hemen hemen hepsi halk takvimleri ile ilgilidir.

Yapılan görüşmeler doğrultusunda Gümüşhane yöresindeki Kocakarı aylarının adlandırmaları şu şekildedir; birinci ay Zemheri veya Galandar, ikinci ay Gücük, üçüncü ay Mart, dördüncü ay Abril veya Abrul, beşinci ay Mayıs, altıncı ay Kiraz, yedinci ay Orak veya Ot (Ot adı Kelkit ilçemizde kullanılır), sekizinci ay Harman, dokuzuncu ay Ceget (Torul ilçesinde bu aya İstavrit de denilmektedir), onuncu ay Gazel (Kelkit ilçesinde bu aya Avare ayı da denilmektedir), on birinci ay Koç, on ikinci ay ise Karakış'tır.

1.Ay: Zemheri veya Galandar

Yörede yılın ilk ayı Zemheri veya Galandar olarak adlandırılır. Kocakarı takvimine göre Rumi yılbaşı olarak kabul edilen geceye “galandar”, “kalandar” adı verilir. Galandar miladi takvime göre 13 Ocak'ı 14 Ocak'a bağlayan gecedir.

Halk takvimi ve sayılı günler, milletlerin hafızalarını yansıtır. Bu kapsamda Trabzon, Gümüşhane ve çevresi halk takvimi, kaynağı Türk kavimlerine, dolayısıyla Türk kültürüne dayanan pek çok etkinliği bünyesinde barındırır. Bunlardan biri de Trabzon ve Gümüşhane yöresinde kutlanan galandar veya kalandar, bu çerçevede yapılan etkinliklerdir.

Galandar ve Kutlamaları

“Kalandar” sözcüğünün kökeniyle ilgili farklı görüşler vardır. Kalandar, Latince kökenli bir kelimedir. İngilizcede calendar, Fransızcada calendrier, Rusça kalendar, İtalyanca

kalandarya sözcükleri “takvim” anlamındadır. Kalendar ayında 13 Ocak’ı 14’a Ocak’a bağlayan gece yani galandar ayının birinci gününde Trabzon, Gümüşhane ve Ordu iline bağlı bazı ilçe ve köylerde kalendar adıyla anılan bir etkinlik yapılır. Ayrıca benzer uygulama Güney Azerbaycan Türklerinde de görülür. Bu gece ve güne bağlı olan pek çok uygulama vardır. Özellikle Trabzon ve Gümüşhane çevresinde bu ay kalendar, galandar adı verilen bir kutlama ile başlar. Kalendar, bir yılbaşı kutlamasıdır. 14 Ocak yeni bir yılın başlangıcı kabul edilerek çeşitli etkinliklerle kutlamalar yapılır. Bu bağlamda Gümüşhane Yöresi Kültür Grubunun paylaşımı ise şu şekildedir;

“Bu kutlamalar esnasında 14 Ocak günü eve misafir alınmaz, komşuluk yapılmaz, ödünç herhangi bir şey alınmaz, verilmez. Gelecek ilk konuğun daha önceki yıllarda denenmiş olması ve uğurlu gelmiş olması şarttır. Uğursuz, arsız, hırsız, çirkin, deli kimseler eve misafir gelmek isterse içeri alınmaz. Uğursuz sayılan bir kişi konuk olarak kabul edilirse o hanenin işlerinin ters gideceğine, hayvanlarının hastalanacağına, ürünlerinin kıt olacağına inanılır. Uğurlu sayılan kişi, hane reislerince özellikle davet edilir. Davet edilen kişiye armağanlar verilir.

En yaygın uygulama ise çocuklarca ve gençlerce yapılır. Bunlar, kalendar akşamı her biri tek başına veya gruplar halinde maniler söyleyerek ev ev gezerler. Torbalarını gittikleri evin kapı koluna asarlar veya eşiğine koyarlar. İhtiyaca göre torbalarına ip bağlayabilirler. Kapıyı vurup zili çalıp saklanırlar veya kapıda beklerler. Evin uğurunu ve kalandarı bozmamak için evlere girilmez. Kapı açıldığında saklandıkları yerden «Kalendar!» diye bağırır veya hiç ses çıkarmazlar. Saklanılmışsa kapının açılıp kapanma sesinden hareketle veya belli bir süre bekledikten sonra bırakılan torbalar alınır. Bu torbalara ev sahiplerince çeşitli yiyecek malzemeleri konulur. Bu torbalara bazen muziplik olsun diye çeşitli ilginç ve esprili nesnelere konabilir. Sonunda kalandara çıkan bütün çocuklar, gençler bir araya gelir, topladıkları yiyecekleri paylaşır, yer içer eğlenirler. Mani, türkü, şarkı söylenir, güğüm çalınır, imkân varsa kemençe çalınır, horon oynanır. Eğlence geç saatlere kadar sürer.

Trabzon ve Gümüşhane yöresinde yapılan galandar kutlaması vb. uygulamalar, bölgede İslamiyet öncesi Türk kültür unsurlarına örnek teşkil eder. Özetle, Kalendar kutlamaları Türklere ait, bölgemizin hasletlerini yansıtan güzel bir gelenektir”

Galandar eğlenceleri yörede eskiden beri bilinen ve önem verilen geleneklerden biridir. Bu eğlenceler çocuklar kadar büyüklerin de katılımıyla gerçekleştirilir. Galandar gecesinde Gümüşhane’de eğlenceler yapılırdı. Bu bağlamda görüşmeye katılan katılımcı 1 “Galandar gecesinde çocuklar dışarı çıkar ve evleri dolaşmaya başlardı. Ellerindeki torbaları evlerin kapısına koyup kapıyı tokmakladıktan sonra ev halkının torbanın içine koyacakları hediyeleri beklerlerdi. Bu sırada da maniler söylerlerdi” şeklinde ifade etmiştir. Yapılan eğlencelere ilişkin Gümüşhane Yöresi Kültür Grubunun paylaşımı şu şekildedir:

“13 Ocak’ı 14 Ocak’a bağlayan gece köylerde eğlenceler düzenlenirdi. Oyunlar yapılırdı. Erkekler değişik kıyafetler giyer, kimi erkeklerde kız kıyafetleri giyerek aniden evlerin kapılarını çalar evlere girerlerdi. Bir de kız rolündekileri koruyan erkekler olurdu. Başlarına kavuk takarlardı. Onlara evin hanımı tarafından tavuk hediye olarak verilirdi. Oyunları yapanlar 14-15 kişilik gruplardı. Çalgıları varsa çalgılarla içeri girerlerdi. Bazı gençlerin ellerinde de teneke veya kapak gibi ses çıkaran aletler vardı. Kız elbisesi giyerlerdi, oynarlardı. Erik adı verilen kulakları yüksek aletlerle kapı kapı dolaşarak yağ, bulgur toplanıp bir evde pişirilerek topluca yenilirdi. Geceleri tel helvası çekilerek yapılırdı.”

Galandar ile ilgili katılımcı 7 “Uşaklar toplanır, boyunlarına zil takarak ses çıkararak evleri dolaşır un, yağ, yumurta toplarlardı ve pişirip yerlerdi. Ayrıca gençler dut, elma, armut kuruşu, pestil, ceviz, fındık, tereyağı, un gibi malzemeler de toplarlardı. Yani her evde ne varsa onlar verilirdi” şeklinde ifade etmiştir.

Resim1. Galandar Eğlenceleri

Galandarda köylerde seyirlik oynandığına dair ve erkeklerin farklı kıyafetler giydiklerini ifade eden katılımcı 9 “Galandarda ayrıca köylerde seyirlik oyunları oynanırdı. Köylerde kazmanın başına iki kulak ve üstüne merdivenden deve yaparlardı. İki genç de altına girer deve olurdu. Bir genç de yaşlı dede olur deveyi çekerdi Erkeklerden bir kişi de kız kıyafeti giyerdi. Galandar gecesinde deve kullanılıyorsa ev ev dolaşarak istekler biraz abartılırdı” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca katılımcı 11 ise “Toplanan yiyecekler köy odalarında veya birinin evinde toplanarak yenilirdi. Şenlikler olur, kemeçeler, davullar çalınır, oyunlar oynanırdı. Galandar gecesinde gençler ayrıca yüzlerine odun kömürü sürerek yüzlerini siyaha boyarlardı, eğlenirlerdi. Seçilen ebe elinde parayla herkesi dolaşırdı, ellerine parayı koyduktan sonra

başka bir kişi kimin elinde paranın olduğunu tahmin etmeye çalışırdı. Çocuklar dede kılığında girerlerdi.” Şeklinde ifade etmiştir.

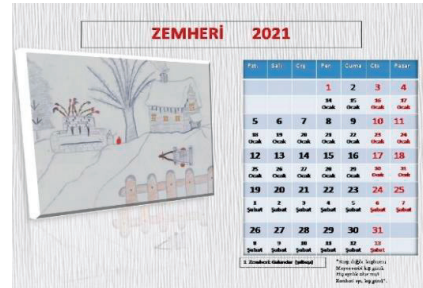
Yapılan görüşmeler neticesinde Torul ilçesinin Altınpınar Köyü’nde geçmişte yapılan galandar eğlencelerini katılımcı 7 şu şekilde ifade edilmiştir: “Galandar geceleri çocuklar, gençler bir araya gelir. Ekip oluşturulur. Biri gelin olur, biri papaz olur, biri bekçi, biri çuval sırtında toplayıcı olur. Geline kız elbisesi giydirilir. Papaza, sırtına post sarar, beline ziller bağlarlar. Bekçinin elinde değnek, kapıları çalar. Dede veya nene kapıyı açtığı zaman papaz zilleri öttürmeye başlar, galandar olduğunu anlar. Dede veya nene kapıyı açar buyur eder. Orada ufak bir eğlence yaparlar. Allah ne veriyse o torbaya yiyecekler getirmeye başlarlar. Kimisi un getirir, kimisi bulgur getirir, kimi tereyağı getirir. Eskiden hoşaf meşhur olduğu için kimi hoşaf getirir, kimi elma getirir. Netice itibariyle eğlence bittikten sonra yavaş yavaş evleri dolaşırlar. Köyün eskiden beri olduğu gibi misafir odaları vardır. Ya misafir odasında ya da sevdikleri nenenin evine, toplanan erzak götürülür. Neneye bir pilav yaptırılır, birde nene pilav yapar. Üç beş kuruş birikim olduysa o da aralarında taksim edilir yine.” Geçmişten beri eğlencelerin yapıldığını ve oyunları anlatan katılımcı 11 “Eskiden beri bu eğlenceler vardır. Eğlencelerden sonra pilav yenir, helva yenilir. Sohbetler edilir. Orada bir de eğlence tutturulur yani. Gelini orta yere alırlar. Merdivenden deve yaparlar. Tekerleme söylerler. Şimdi unutuldu. Neredeyse bir iki köyde yaşatılmaya çalışılıyor eğlenceler”. Şeklinde ifade etmiştir.

Halk kültürümüzün birer parçası olan olan galandar gelenekleri günümüzde köylerde dahi unutulmuş ve gençlerce bilinmemektedir. Kalandar kelimesinin yabancı dilden ödünç alınmasından dolayı kalandar gecesi ile ilgili gelenek ve göreneklerin başka milletlerin kültüründe aranmaması gerekir. Kalandar gecesi ile ilgili gelenek ve uygulamaların tamamı Türk dünyasının başka yörelerinde de uygulanan Türk kültürünün unsurlarıdır (Demir, 2012).

Zemheri ayı en soğuk aydır. Bu ayla başlayan kırk gün boyunca havalar soğuk olur. Bu ayın adının içinde geçtiği maniler de yörede söylenmektedir. Ancak unutulmaya yüz tutmuştur.

Resim 2. “Zemheri” veya “Galandar” Ayı

Resim 3. “Zemheri” veya “Galandar” Ayı
Takvimi

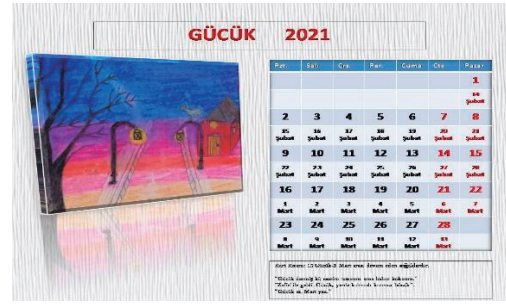
2.Ay ve 3. Ay (Gücük ve Mart)

Gücük ayı diğer aylara göre kısadır fakat havanın nasıl olacağı kestirilemez. Bir gün hava güzelken diğer gün fırtınalı olabilir. Bu değişken havalar yüzünden “*Deli Gücük*” de denilir. Gücük ayı için “*Yirmi sekiz günüm var, türlü türlü oyunum var*” şeklinde bilmece de vardır yörede.

Gücük yedisi ayın belirli günlerindedir. Gücük Yedisi: Şubat ayının yirmisine rastlar. Bu dönemde birinci cemre havaya düşer. Bu günde “kurdun sırtı kuruyacak kadar hava iyi olursa o sene havaların iyi geçeceğine inanılır” yöredeki halk kültüründe. Bu anlamda katılımcı 13 “*Gücük ayının son günüyle Mart ayının ilk günü önemlidir. Gücük ayının sonlarında Gücük, "Ben çıkmayacağım, Mart da ben gireceğim" diye mücadele eder. Hava bir günde dahi çok değişir.*” Söзlerini ifade ederken katılımcı 4 “*Gücük ayının son gecesi ya da Mart ayının ilk sabahı evlere su serpiltilip "Mart içeri, dert dışarı" diye söylenerek Mart ayı karşılanır.*” şeklinde ifade etmiştir.

Resim 4. “Gücük” Ayı

Resim 5. “Gücük” Ayı Takvimi

Ayın belirli günleri “kurt kızanları”dır. Kurt Kızanları tamamen yöreye özgü bir adlandırma olup kış mevsimi içerisindeki zamanı belli bir soğuk dönemi ifade etmek için katılımcı 12 “*15 Gücük-3 Mart arası devam eden soğuklardır. Kurt kızanları soğukları Şubat’ın üçüncü haftası ile Mart ayının ilk haftası arasında kalan iki haftalık dönemi kapsamaktadır. Bu soğuk dönemin kurt kızanı olarak adlandırılmasının sebebi ise kurtların çiftleşme zamanı olmasıdır.*” şeklinde ifade etmiştir.

Mart ayı ile ilgili yöremizde halk kültüründe söylenegelmiş maniler, deyimler ve efsaneler mevcuttur. Katılımcı 7 mani olarak şu mısraları dile getirmiştir.

“*Mart gözünde parmacuğum*

Dingil oynar ulacuğum

Ben can komaya geliyorum

Sen can çıkaraysun”

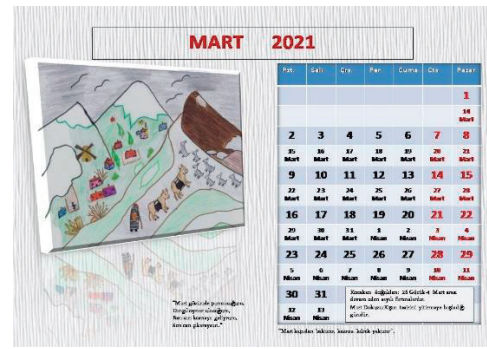
Bu mani ilimizin Torul ilçesinde geçmişte söylenmiş olan bir manidir. Katılımcı 14 yörede söylenen maniler ile ilgili “*Mart ayı için tüm yurtta olduğu gibi yöremizde de “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır” veya “Mart kapıdan baktırır, tahta tabak yaktırır” sözlerini dile getirmiştir.*

Gücük ile Mart aylarında devam eden önemli günlerden biri “Kocakarı Soğukları”dır. “Kocakarı Soğukları”, 26 Gücük-4 Mart arası devam eden sayılı fırtınalardır. Gümüşhane’de kocakarı soğuklarının Şubat sonu ile Mart başına, denk geldiği kabul edilir. Mayıs ayında yaşanan soğuklar da aynı isimle adlandırılır. Kocakarı soğukları sayılı günler hesabına göre Gücük ayının 26. günü ile Mart ayının 4. günleri arasında devam eden sayılı fırtınalardır (Balıkçı vd., 2009).

Kocakarı soğuklarını katılımcı 7 şu şekilde aktarılmaktadır: “*Yayla zamanı yaklaşmış. Göç hazırlıkları başlamış. Bir yaşlı nene varmış. O nene dua etmiş, ama duasını yanlış etmiş. Allah izin verirse de vermese de ben malımı yaylaya çıkaracağım demiş. Tabii yaylaya çıkınca hava güzelmiş. Birden yanlış dua yüzünden birden kar, fırtına bastırmış. Bastırınca da birden hazırlıksız yakalandı, yapacağı bir şey yok, odunu yok. Birden kendi bacaklarını ocağa sokmuş ki ısınsın. Kendi bacakları yanmayacağına göre yanmadı. Bu sefer soğuktan kocakarı dondu, öldü. Malı da kendisi de dondular. O yüzden bu aya Kocakarı ayı derler”.*

Resim 6. “Mart” Ayı

Resim 7. “Mart” Ayı Takvimi

“Mart Dokuzu”, yöremizde doksan gün sürdüğü belirtilen sert kışın, kurt kızanlarının, cemrelerin bittiği havalarda yavaş yavaş ısınmaya başladığı dönem olarak bilinir. “Mart Dokuzu”, kışın tesirini yitirmeye başladığı gündür. Mart dokuzunda hava sert ve fırtınalı olur (Balıkçı vd. 2009).

Mart Dokuzu (Navruz), Miladi Mart ayının yirmi birine, yirmi ikisine denk gelir. Navruz olarak da bilinir. Baharın ve tarım işlerinin başladığı gün, gün dönümü ve bahar bayramı olarak

da bilinir. Bu tarihte ev temizliği de önemlidir. Mart Dokuzunda havanın yavaş yavaş ısındığını ifade etmek için katılımcı 12 şu şekilde ifade etmiştir. “*Kocaoğlan çıktı, postunu kurutuyor*” “*Mart dokuzu tarihinden itibaren yeni bir yılın geldiği düşüncesiyle, bu yeni yılın iyi geçmesi amacıyla yönelik olarak kuşburnu dallarının kabuğu soyulur, bunlardan bilezik, yüzük yapılır ve takılır. Ayrıca kuşburnu dalları evlerin kapılarına asılırdı.*”

4.Ay: “Abrul” veya “Abril”

“April (abril) Beşi” yörede tam havaların ısındığı bir zamanda birden havadaki soğumayı ve belirli bir fırtınayı anlatmak için kullanılır. “April Beşi”, 18 Nisan tarihine denk gelir, çok soğuk bir gündür. Bu gün geçmeden yaz gelmez.

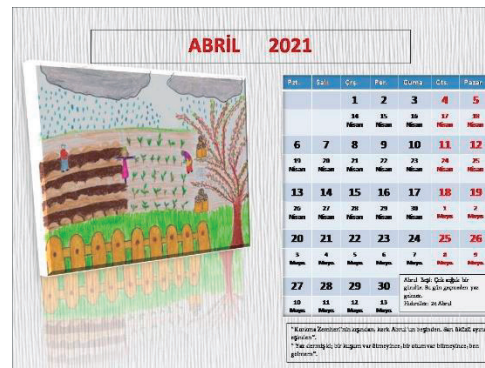
Gümüşhane ve ilçelerinde bu soğukları anlatmak üzere “*Korkma Zemheri'nin kışından, kork Abril'in beşinden, sarı öküzü ayırır eşinden*” deyimini kullanılır. April beşi geçene kadar hayvanlar işe salınmaz, dışarı çıkarılmaz. Abrul beşi çok soğuk geçer, kar yağışı beklenir. Kış mevsiminin son günüdür. Bu günden sonra ekim dikim işlerine başlanır (Veren, 2010; Balıkcı vd. 2009).

Hıdırellez, 24 Abrul'da, Mayıs ayının ilk haftası (Rumi 6 Mayıs) kutlanır. Türklerin tarih boyunca kutladığı geleneksel törenlerdendir. Hayvancılıkla ve tarımla geçinen halk için doğanın canlanmasıdır.

“*Yaz dermiş ki; bir kuşum var ötmeyince, bir otum var bitmeyince, ben gelmem*” deyimini yörede Hıdırellez ile birlikte gelen baharda söylenmiştir.

Resim 8. “Abrul” (Abril) Ayı

Resim 9. “Abrul” (Abril) Ayı Takvimi

5.Ay: “Mayıs” veya “Çiçek”

Yörede halk takviminde, Çiçek ayında “Mayıs Yedisi” olarak adlandırılan bir gün vardır. “Mayıs Yedisi” (20 Mayıs), il genelinde baharın gelişi ve bir canlanmayı ifade etmektedir.

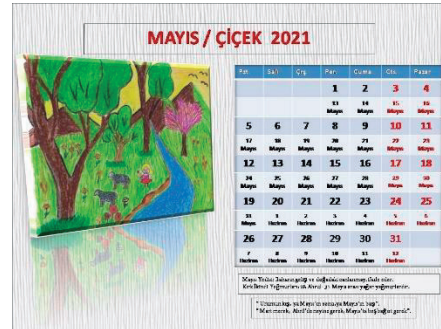
Bugün içerisinde herhangi bir kutlama olmaz. Ancak senenin iyi geçmesi, kötülüklerden korunmak için önlemler alınır. Bu aya Torul ilçemizde Çiçek ayı adı da verilir. Bu anlamda katılımcı 11 “*Mayıs yedisini kutlamak için yörede halk dere kenarlarına gezmeye gider, eğlenceler yaparlar.*” Şeklinde ifade etmiştir.

Mayıs ayında kırkikinci yağmurları görülür. Yağmur yağmayınca çocuklar “kepçe gelin” yaparlar ve saya gezerler. Çocuklar toplanır ellerinde süpürgelerden bebek yaparlar. Kepçe gelin oyununu oynarlar.

Torul ilçesinde ise şu şekilde yapılır; “Çocukların eline süpürge den bebek yapılarak verilir. Birkaç çocuk bir araya gelir, mahallede dolaşırlar. Kapı kapı gezerler. Süpürge bebeği ıslatılır. Çocuklar da yağmur yağsın inanişıyla hafif ıslatılır. Çocuklar “*Ver Allahım ver, sicim gibi yağmur, zenginlerin bacasına, fakirlerin tarlasına*” şeklinde bağırarak, her evin kapısına giderler. Çocuklara ev sahibince yağ, un gibi yiyecekler verilir. Daha sonra çocuklar mahalleyi, köyü dolaştıktan sonra bir büyük ninelerinin evinde bir araya gelirler. Topladıkları malzemelerden nine onlara helva yapar. Çocuklar tarafından helva yenilir, daha sonra çocuklar evlerine dağılırlar”.

Resim 10. “Mayıs” veya “Çiçek” Ayı

Resim 11. “Mayıs” veya “Çiçek” Ayı Takvimi

6. Ay: Kiraz

Yöremizde içinde “kiraz” kelimesi geçen maniler vardır. Bunlar;

“*Oy olur mu olur mu?*

Böyle de yar olur mu?

Kiraz ayı gününde

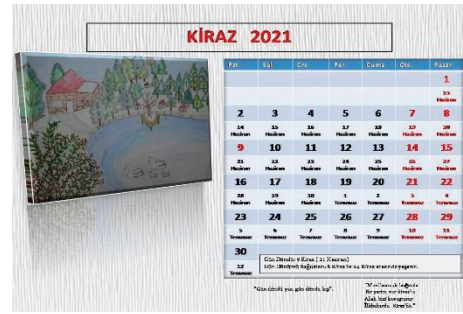
Dağlarda kar olur mu?” .

“Mavi boncuk boğazda
Bir yarım var Sivas'ta
Allah bizi kavuşturur
İlkbaharda, **Kiraz'da**.”

Aynı belirli günü, “Gündönümü”dür. Gündönümü, yılda iki defa (21 Haziran, 21 Aralık) olur. Halk arasında “Gün döndü yaz, gün döndü kış” tabiri kullanılır. Kışa doğru olanda günler kısaltmaya geceler uzamaya; yaza doğru olanında günler uzar, geceler kısaltmaya başlar. Bu anlamda katılımcı 4 şu şekilde aktarmıştır: “Gümüşhane'de 8 Kiraz'dan 24 Kiraz'a (Haziran'ın 21'inden başlayan gündönümüyle Temmuz'un 7'sine) kadar sürdüğü tahmin edilen hesaplı bir dönem, soğuk bir dönem söz konusudur. Bu dönemde oluşan soğukun fasulyeyi üşüteceğine zarar vereceğine inanılır. Fasulyenin zarar görmemesi için bazı tedbirler alınır. Gün Dönümü soğukları, 8 Kiraz ile 24 Kiraz arasında yaşanır.”

Resim 12. “Kiraz” Ayı

Resim 13. “Kiraz” Ayı Takvimi

7.Ay: “Orak” veya “Ot”

Ot ayı adı Kelkit ilçemizde kullanılmaktadır. Bu ayda arpa, buğday biçerken söylenmiş bazı maniler şunlardır;

“ Arpalar orak ister
Sevdiğim çorap ister
Sevdiğimin saçları
Altından tarak ister”.

“ Arpalar biçimdedir
Kılçıklar içindedir
Ben öleyim köyüme
Hep tayfam içindedir.”

“Gittim arpa biçmeye
Eğildim su içmeye
Dediler yarın gelmiş,
Kanat gerdim uçmaya”. (Pir, 1996).

Resim 14. “Orak” Ayı

Resim 15. “Orak” Ayı ve Takvimi

8.Ay: Harman

Bu ayda, Harman sıcakları 2 Orak-2 Harman arasında yaşanır. 2 Orak- 2 Harman (15 Temmuz- 15 Ağustos) tarihleri arasındaki dönemde yüksek sıcaklıkların en belirgin şekilde yaşandığı dönemi ifade etmektedir.

Ağustos sığınının 15 Ağustos itibariyle kesileceğine inanılır. Yöremizde, halk arasında “Ağustos’un on beşi yaz, on beşi kış” ifadesi Ağustos ayının on beşinden sonra sıcaklığın azalacağını anlatmak üzere kullanılır. Harman ayının yoğunluğunu, işlerin çok olduğunu belirtmek için *Harman ayı hoş, her tarafa koş*” deyimini kullanılır.

“Baharın başkadır, yazın bambaşka

Coşar hoyrat Harşit akar bir başka

Karacan, Ziganan gelir aşka

Anlatır hep seni toy Gümüşhane’ m” şeklindeki yöresel manilerimizde de harman, ekin sözcükleri yer almaktadır (Turhan ve Şanlı, 2010).

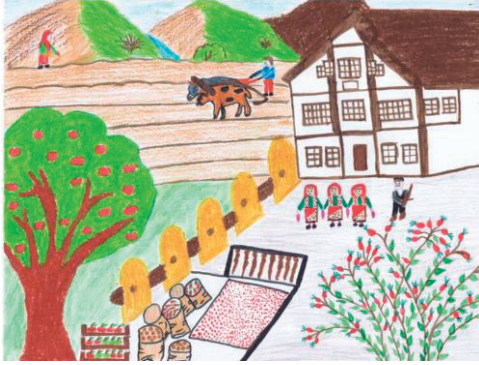
Resim 16. "Harman" Ayı

Resim 17. "Harman" Ayı Takvimi

9. Ay Ceget

Torul ilçesinde bu ay İstavri, İstavrit adıyla bilinir. İstavri bir üzüm çeşididir. Gümüşhane Merkez, Kelkit, Köse ve Şiran ilçelerinde bu aya Ceget ayı adı verilmektedir. Ceget ayında tarlalar sürülerek, tohum ekmeğe hazır hale getirilmektedir.

Resim 18. "Ceget" Ayı

Resim 19. "Ceget" Ayı Takvimi

10. Ay Avara veya Gazel

Ekim ayında işlerin en az olduğu ay olduğu için "Avara" ya da "Gazel" ayı denilmektedir (Pir, 1996).

Gazel kelimesinin geçtiği şu mani söylenir yörede;

*"Okudum yazar oldum,
Dağlarda gezer oldum,
Senin sevdan yüzünden,
Sarardım gazel oldum."*

Resim 20. "Gazel/Avara" Ayı

Resim 21. "Gazel/ Avara" Ayı Takvimi

11.Ay: Koç

Hayvancılığa dayalı olarak Koç ayında ay boyunca koç katımı yapıldığı için bu aya, "Koç" ayı denilmektedir. Pastırma yazı da bu ayda yaşanır. Soğuk döneme geçişin yaşandığı Kasım ayında yaşanan mevsimsiz sıcakları ifade etmek için kullanılır. Bu anlamda katılımcı 14 şu şekilde aktarmıştır "Pastırma sıcakları güzün, Koç ayında yaşanan mevsimsiz yüksek sıcaklıklardır. Halk arasında yazdan kalma günler olarak da tanımlanır."

"Bir at aldım **güzün**

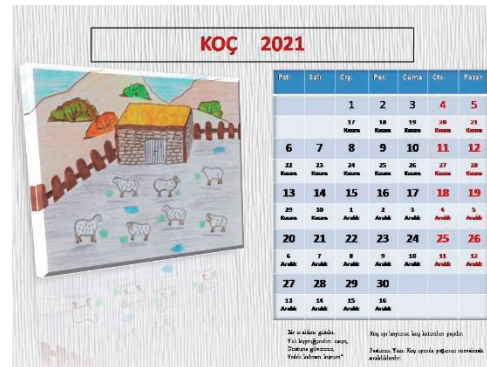
Yalı kuyruğundan uzun

Dostuna güvenme

Yolda kalırsın kuzum." (Pir, 1996).

Resim 22. "Koç" Ayı

Resim 23. "Koç" Ayı Takvimi

SONUÇ VE TARTIŞMA

Yapılan çalışmada 100 kişilik gruba uygulanan halk takvimini ve takvimdeki sayılı günlerle ilgili mani, tekerleme, özlü söz, bilmece bilme durum araştırması sonucunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun halk takvimi ile ilgili özlü söz, mani, tekerleme, bilmece, türkü bilmedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin en çok bildikleri ayların Mart ile Karakış olduğu görülmüştür. Mart ayının kullandığımız miladi takvimle aynı olması, Karakış adının ise çevrede sık söylenmesi bu ayların adlarının bilinme durumunu etkilemiştir. Ceget, Avara, Koç, Gücük ayı adlarının ise öğrenciler tarafından bilinmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan tüm araştırmalar, sözlü kaynaklarla görüşmeler sonucunda, dedelerimizden, nenelerimizden miras kalan sözlü kültürümüzün, halk edebiyatımızın çok önemli unsurlarından biri olan yöresel takvimimizde, halk edebiyatımızın, kültürel, tarihi, sosyal, coğrafi ve ekonomik yaşanmışlıklarımızın, folklorik kültürümüzün izleri görülmüştür.

Araştırma sonuçlarını şu şekilde sıralayabiliriz; Yaşlılarla yapılan görüşmeler sonucunda kocakarı aylarının adlandırmalarının yöremizde “birinci ay Zemheri veya Galandar, ikinci ay Gücük, üçüncü ay Mart, dördüncü ay Abril veya Abrul, beşinci ay Mayıs veya Çiçek, altıncı ay Kiraz, yedinci ay Orak veya Ot (Ot adı Kelkit ilçemizde kullanılır), sekizinci ay Harman, dokuzuncu ay Ceget (Torul ilçesinde bu aya İstavrit de denilmektedir), onuncu ay Gazel (Kelkit ilçesinde bu aya Avare ayı da denilmektedir), on birinci ay Koç, on ikinci ay ise Karakış” olduğu bilgisine varılmıştır. Halk takvimi, zaman bilgisini içeren mani, tekerleme, bilmece, özlü söz gibi sözlü halk edebiyatı unsurlarının gençlerce unutulmaya yüz tuttuğu tespit edilmiştir. Galandar gelenekleri, eğlenceleri Türk kültürünün birer yansıması, parçasıdır. Eğlenceler halk edebiyatımızda yöresel tekerleme ve manilere yansımıştır. Ancak bu geleneğin de birkaç köy dışında unutulduğu, kaybolmaya yüz tuttuğu ortaya çıkarılmıştır. Yöresel halk takvimdeki aylar, önemli günler ile ilgili özlü sözlerin, deyimlerin yörede geçmişte sıkça kullanılmış olduğu ve halka iklim bilgisi hakkında mesajlar verdiği ortaya çıkarılmıştır. Her aya, özel güne özgü mutlaka bir halk edebiyatı unsurlarından birinin (tekerleme, mani, bilmece, özlü söz) yer aldığı görülmüştür. Halk takviminde “galandar”, “kurt kızanları”, “kocakarı soğukları”, “ kocakarı fırtınası”, “mart dokuzu”, “abrul beşi”, “mayıs yedisi”, “kırkikinci yağmurları”, “gündönümü soğukları”, “harman sıcakları”, “ pastırma yazı”, “amansız elli” olarak adlandırılan belirli günler olduğu tespit edilmiştir. Tekerlemelerin, halk takvimindeki özel günlerde, genellikle galandarda, saya gezmelerinde, yağmur yağması için düzenlenen kepçe gelin törenlerinde söylendiği ortaya çıkarılmıştır. Sözlü kaynaklarımızdan alınan bilgiler doğrultusunda kocakarı fırtınası, soğukları ile ilgili yörede farklı efsaneler tespit edilmiştir. Zaman, takvim ile ilgili kavramların, adlandırmaların geçmişten günümüze miras bırakılan

hazinelermizden olan mani, tekerleme ve folklorik öğelere yansıdığı görölmüştür. Ayların adlandırılmasında Gümüşhane yöresinin coğrafi yapısı, iklim koşulları ve ekonomik uğraşlarının rolünün büyük olduğu, o aylarda yapılan tarımsal faaliyetlerin, yetişen ürünlerin ve hava koşullarının etkili olduğu öğrenilmiştir. Tarım ve hayvancılığa ilişkin her türlü etkinliğin, bu takvime göre düzenlendiği görölmüştür. Koç katma, dağdan inme ve sürü sahipleriyle hesaplaşma günleri, ekin ekme, hasat zamanı halk takvimiyle ilgilidir.

KAYNAKÇA

- Artun, E. (2007). *Türk halk kültüründe mani söyleme geleneği, manilerin iletişim boyutu ve işlevselliği*. IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri, 21-31.
- Balıkçı, G. vd (2009). *Gümüşhane halk kültürü alan araştırmaları*, Gümüşhane Valiliği Yayınları, İstanbul.
- Çalışır, G. (2015). Unutulmaya yüz tutan folklorik değerlerin kişilerarası iletişime katkısı: Gümüşhane örneği. *Journal of Turkish Studies*, 10(14).
- Demir, N. (2012). Trabzon yöresinde zaman, halk takvimi ve sayılı günler, *Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks*. 4(1), 5-21.
- Deniz, T., Diker, O., ve Çetinkaya, A. (2017). “Somut olmayan kültür ögesi olarak yerel iklim bilgisi ve halk takvimi: Safranbolu’da (Karabük) bir saha araştırması, *Atatürk Ün. Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(38), 205-226.
- Dilek, A., Albayrak, B., Akduman, B., ve Küçük, E. (2019). “Gümüşhane ilinde söylenen tekerleme ve bilmecelerin incelenmesi: “Şiran, Torul ve Kürtün” örneği, XII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi – Rize / 2019, 326.
- Girgin, E. (2019). “Tekerleme nedir? Örnekleri neler”, <https://www.iienstitu.com/blog/tekerleme-nedir-ornekleri-neler>, (Erişim Tarihi: 15.02.2021).
- Güner, İ., ve Şimşek, O. (1998), “İğdır’da halk takvimi ve halk meteorolojisi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 33, s.129-135.
- Mertol, H., ve Zorlu, K. (2015). Üstün zekâlı çocukların hayallerindeki şehir tasarımları. *İdealkent*, 6(17), 270-281.
- Mertol, H., Özcan, D., Yurteri, E., ve Pamukçu, C. (2016). Üstün zekâlı öğrencilerin deyim algılarının belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(2), 917-928.
- Turan, Ş. (1994). *Türk kültür tarihi*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, (Yeni Baskı), Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988, C: II

Ülker, T., Yılmaz, N., Kazancı, Ş., ve Doğru, E. (2011). *Gümüşhane halk kültürü 2*, Aydın Doğan Vakfı Yayınları, Gümüşhane.

Ülker, T., Yılmaz, N., Kazancı, Ş., ve Doğru, E. (2011). *Gümüşhane halk kültürü 4*, Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Gümüşhane.

Turhan, S., ve Şanlı, Y, (2010). *Gümüşhane güzelleri Gümüşhane türküleri ve oyun havaları*, Kültür Ajansı Yayını, Ankara.

URL-1: http://turkoloji.cu.edu.tr/html/ea_manisoyleme_gelenegi.htm adresinden 15.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.

URL 2: <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=kalandar> adresinden 14.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.

URL-3: <http://www.gumushane.gen.tr/v2/gumushane/gumushanede-galandar-coskusu-salona-sigmadi-h762.html> adresinden 14.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.

URL-4: <http://blog.milliyet.com.tr/kalandar-eglenceleri/Blog/?BlogNo=155776> adresinden 15.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.

URL-5: <https://www.iienstitu.com/blog/tekerleme-nedir-ornekleri-neleradresinden> 15.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.

EXTENDED SUMMARY

Our most special treasures inherited from the past to the present are manias, rhymes, legends, folkloric items... They are the basic values that contain joys, sorrows, witty words, agriculture, climatic experiences in them, reflecting the culture of the people. However, these values have unfortunately been forgotten in modern living conditions. Our folkloric folk culture values, which unite people together, contribute to interpersonal communication, as well as reflect the cultural memory of the people dec

The concept of learning time, which was formed as a result of many years of experience in the Gumushane region, which has been an oral tradition for centuries and is still used by the elderly, the "old woman's calendar", our intangible cultural heritage, has been forgotten.

"Culture is all kinds of language, feelings, thoughts, beliefs, art and life elements that are valid in a society and continue as traditions" (Fig. Turan, 1994). Culture is all the material and spiritual elements that man produces depending on space in order to maintain his vital activities, and they are passed on from generation to generation. An important part of our intangible culture is also folk culture. Folk culture is our common values, behavior and life patterns that are produced, lived, usually oral, some types of which are passed on to future generations (Kutlu; 2009). Our traditions and customs constitute the root of folk culture. Our local folk calendars also have an important role in transmitting local folk culture and keeping social memory alive, passing it on from generation to generation. The "husband and wife calendar" used in the Gümüşhane region is also an element of folk culture.

All kinds of events that are considered important by society or affect social life are reflected in the life of this society. In societies where agriculture and animal husbandry are sources of livelihood, climatic conditions and local calendar calculations have been very important (Guner and Simsek, 1998). Folk calendars are the products of the natural and cultural environment in which they are formed. Society has acquired it as a result of long-term experiences, many material and spiritual experiences, and even losses (Guner et al., 1998).

The interview technique was used as one of the qualitative research methods in the research. In addition, an oral history study was conducted in this study. At the first stage of the research, 100 students, including 50 primary schools and 50 secondary schools, were given a "Status of Knowing the Calendar of Crone Research". In the research questions, questions were asked about the status of knowing the Old woman's calendar, month names, certain days, the galandar

tradition and the concepts related to the numbered days in the calendar, the ability to know concise words, mani and rhymes containing words. However, the husband and wife months and the characteristics of the months that we learned from our grandparents and grandmothers were also described visually by drawing twelve separate pictures. A husband and wife calendar has been created, pictures drawn on the calendar, concise words about the months, manias have been included. In addition, word clouds have been created and solved with online tools related to the topic in the Worddart program.

As a result of the research on the situation of knowing the folk calendar applied to a group of 100 people and the mania, rhyme, pithy word, riddle related to the numbered days in the calendar, it was found that the vast majority of students do not know the pithy word, mania, rhyme, riddle, folk song related to the folk calendar. It was observed that the months that students know most about are the same as March. The fact that the month of March is the same as the Gregorian calendar we use, and the name Karakış is often said in the environment has affected the knowledge of the names of these months. It has been concluded that the names of Ceget, Idler, Coach, Gücük bear are not known to the students.

All the available research, as a result of negotiations with oral sources, our grandfathers, our grandmothers inherited oral culture, folk literature, which is one of the very important elements of our local, our calendar, our folk literature, cultural, historical, social, geographical and economic life, our experiences, our culture has traces of folk.

May March, fourth month Abril or Abrul, fifth month May or June, sixth month Cherry, seventh month Sickle or Thirty (the name is used in our Kelkit district), eighth month Threshing, ninth month Ceget (in Torul district this month is also called Istavrit), tenth month Gazel (in Kelkit district, this month is also called the month of Idlers), the eleventh month is Aries, and the twelfth month is Karakış“. It has been determined that the elements of oral folk literature such as folk calendar, mani, nursery rhyme, riddle, pithy word containing time information have been forgotten by young people. Galandar traditions and entertainment are a reflection of Turkish culture and are part of it. Entertainments are reflected in local rhymes and manias in our folk literature. However, it has been revealed that this tradition has also been forgotten outside of a few villages and is about to disappear.